

Børnedødelighed og børnefødsler

Familier med otte børn var mere almindelige i starten af 1900-tallet end i dag. Her er det familien Prytz fra Gentofte, der er fotograferet i haven. Foto i Lokalhistorisk Arkiv i Gentofte.

“Dødsårsag: Barndom”. Denne konstatering er ikke sjælden at finde i lægernes dødsattester fra både 1700- og 1800-tallet. Den er dels et udtryk for synet på barndommen, at barndommen var noget, man skulle overleve, og dels at børnedødeligheden på denne tid var høj.

Børnedødelighed

I 1700-tallet døde 20-25 % af børnene, inden de fyldte 1 år. Yderligere 10 % døde, inden de blev 10 år. Kombinationen af dårlige hygiejniske forhold, dårlig kost og en yderst mangelfuld lægevidenskab betød, at dødeligheden for visse grupper af børn var på hele 50 %.

Begyndende forandringer

Helt tilbage til de gamle grækere havde begrebet “miasma” været anvendt, når smittekilder skulle identificeres. Begrebet dækkede over en tro på, at der ved forrådnelse og i sumpagtige landområder opstod “dårlig luft”, og at mennesker blev syge, når denne luft blev indåndet. I midten af 1800-tallet begyndte der at ske store forandringer. Koleraepidemier havde hærget landet i flere omgange, og på baggrund af miasma-teorien kom der kloakker i byerne. Herved fjernede man, uden at vide det, i virkeligheden en af de største smittekilder i bysamfundene. Baggrunden var forkert, men resultatet var det rigtige. Rendestenene, der hidtil havde fungeret som mødding for dyrene, afløb for indholdet af natpotten og køkkenspildevand, men også som legeplads for byens børn, blev fjernet og dermed forsvandt én af byens store smittekilder.

Hygiejnens opdagelse

Skelsættende var opdagelsen af god hygiejnes indflydelse på sygdomme. Hidtil havde læger båret smitte fra patient til patient, men noget simpelt og i dag ganske naturligt - at vaske hænder - ændrede på det. Fødselslægers håndhygiejne havde således en stor indflydelse på antallet af infektioner blandt både de fødende og deres nyfødte børn. Nok var børnedødeligheden stadig høj omkring år 1900 sammenlignet med i dag, men der var allerede sket et stort fald. Middellevetiden viser dette fald ganske tydeligt: 1840 - 42 år, 1900 - 54 år og 2000 - 77 år.

Dødelighedens indflydelse på antallet af børnefødsler

Omkring år 1900 fødte hver dansk kvinde i gennemsnit lige over 4 børn. Til sammenligning var tallet i 2009 lige under 2. Denne store forskel har mange grunde, og én af dem er netop dødeligheden blandt børn. Til trods for de forbedrede forhold for børn i 1900-tallet, hvor færre børn døde, var familiernes mentalitet endnu ikke fulgt med. Det tog tid at erkende, at langt flere børn overlevede barndommen, og kvinderne derfor ikke behøvede at gennemgå så mange graviditeter for at se deres børn blive voksne.

Ældrepleje

Det var vigtigt for ens egen situation, at have børn der overlevede barndommen og blev voksne med egen indtægt og familie. Det var simpelthen en nødvendighed i en tid, hvor der ikke fandtes plejehjem og understøttelse med gode vilkår.

I 1891 kom det første tiltag hen imod, hvad vi i dag kender som folkepensionen. Hidtil havde den eneste form for understøttelse af ældre været i form af fattigunderstøttelse. Fattigunderstøttelse var forbundet med at blive set ned på og at blive frataget rettigheder. F. eks. kunne en fattighjælpsmodtager ikke stemme. Den nye lov betød, at alle over 60 år, der ikke selv var skyld i deres situation, og som ikke havde modtaget understøttelse de foregående 10 år, kunne modtage fattigunderstøttelse, uden at de mistede rettigheder.

Danmark var måske nok med denne lovgivning et foregangsland, men at ældre kunne modtage understøttelse betød ikke, at de kunne klare sig selv. Var pleje nødvendigt, var eneste mulighed omkring år 1900, at der var nær familie, der kunne tage sig af dem. Efterhånden som alderdomsforsorgen blev udvidet op igennem 1900-

tallet, forsvandt behovet for, at voksne børn tog sig af de svage og gamle.

(Kilde: "Historiske temaer".Aargang 0. Rigsarkivet)